

*Równość płci jako fundament
zrównoważonych społeczeństw nordyckich*

JOANNA GRZELA

*Nie ma zrównoważonego rozwoju bez sprawiedliwego rozwoju;
i nie ma sprawiedliwego rozwoju bez równości płci*

Laureatka Pokojowej Nagrody Nobla,
Wangari Mathai¹

Wstęp

Uczestniczki IV Światowej Konferencji w sprawie Kobiet w Pekinie w 1995 roku przyjęły Deklarację, w której podkreśliły, iż wzmocnienie pozycji i autonomii kobiet oraz poprawa ich społecznego, gospodarczego i politycznego statusu są niezbędne dla osiągnięcia zarówno przejrzystego i odpowiedzialnego zarządzania, jak i zrównoważonego rozwoju we wszystkich dziedzinach życia. Osiągnięcie równego udziału kobiet i mężczyzn w procesie podejmowania decyzji zapewnia równowagę, która dokładniej odzwierciedla skład społeczeństwa i jest potrzebna dla wzmocnienia demokracji i promowania jej prawidłowego funkcjonowania. Równy udział kobiet w życiu politycznym i w procesie podejmowania decyzji odgrywa kluczową rolę w ogólnym procesie awansu kobiet. Bez aktywnego udziału kobiet na wszystkich szczeblach procesu decyzyjnego, cele równości, rozwoju i pokoju nie będą osiągnięte².

Kraje nordyckie wpisują się w te standardy i są zadeklarowanymi zwolennikami równouprawnienia kobiet i mężczyzn. Są one promotorami polityki przyjaznej kobietom oraz włączenia ich do procesu decyzyjnego. W wielu opiniach przewija się twierdzenie, iż to jest naturalne, że obie płcie dzielą nie tylko te same prawa i obowiązki, ale również takie same możliwości. Równość płci jest tu rozumiana jako oparte na identyczności (zarówno dla kobiet, jak i mężczyzn) normy prawa, które w praktyce dają silniejszą pozycję kobiet na rynku pracy, ale także pozwalają, by mężczyźni mogli wziąć na siebie większą odpowiedzialność za prace domowe i opiekę nad dziećmi.

Grzela Kraje nordyckie przeszły długą drogę do równości płci. W średniowieczu nordyckie społeczeństwo było zdominowane przez mężczyzn. Każda płeć miała określone powinności. Mężczyźni nie tkali, a kobiety nie uczestniczyły w handlu i najazdach. Jeśli przedstawiciele obu płci przekraczali granice swoich powinności, byli odrzucani przez społeczeństwo. Średniowieczne normy zabraniały nordyckim kobietom noszenia męskich ubrań, krótkich włosów i broni. Kobieta była podporządkowana autorytetowi ojca lub męża i miała ograniczoną swobodę dysponowania mieniem do niej należącym. Nie wolno jej było brać udziału w gremiach politycznych lub rządowych; nie mogła być wodzem ani sędzią. Z drugiej strony, kobiety były szanowane w nordyckim społeczeństwie i miały dużą swobodę, w porównaniu do innych Europejek tamtych czasów (mogły żądać rozwodu i dziedziczenia majątku, zarządzać finansami oraz gospodarstwem pod nieobecność męża). To sprawiło, że kraje nordyckie są postrzegane jako pionierskie w promowaniu równości płci, która dziś stanowi podstawę ich zrównoważonego rozwoju³.

Nordycki model państwa dobrobytu

Kraje Europy Północnej to nowoczesne państwa demokratyczne, w których dochód narodowy jest równomiernie rozłożony, edukacja jest bezpłatna, a skuteczny i rozbudowany system zabezpieczenia społecznego pozwala kobietom pracować i założyć rodzinę. Równość płci jest tu priorytetem. Kraje nordyckie określane są mianem państw dobrobytu (*welfare state*)⁴. To jest ich znak szczególny na mapie socjalnej Europy. Wśród cech charakteryzujących państwo dobrobytu można wymienić: wysoki poziom bezpieczeństwa socjalnego, politykę pełnego zatrudnienia i solidarności w dziedzinie płac, znaczną decentralizację zadań w zakresie usług, dominującą rolę państwa w organizacji i dostarczaniu świadczeń, a nade wszystko silne poparcie społeczne dla idei i praktyki państwa opiekuńczego. Nawet jeśli systemy polityki społecznej w krajach skandynawskich nie są zorganizowane w taki sam sposób, to istniejące liczne podobieństwa ukształtowały tzw. model nordyckiego państwa dobrobytu.

Unikalny model nordyckiego państwa dobrobytu jest oparty na wspólności kultury oraz zbiorze wspólnych wartości takich jak: demokracja, transparentność, równość, wolność, solidarność społeczna i bezpieczeństwo dla wszystkich, indywidualizm i tolerancja odmienności (pochodzenie etniczne, religia, prze-

konania, funkcjonalne zdolności, wiek i orientacja seksualna), które dziś – w zglobalizowanej gospodarce – nabierają nowego znaczenia. Model promuje normy społeczne i zasadę, że każdy ma prawo do równego dostępu do usług socjalnych i zdrowotnych, edukacji i kultury. Odnosi się to również do opieki społecznej, adresowanej do osób wykluczonych oraz grup dysfunkcyjnych w społeczeństwie. Jedną z najważniejszych powinności państwa opiekuńczego jest stworzenie dla wszystkich szans do udziału w życiu obywatelskim oraz w procesach decyzyjnych. Nordyckie państwo opiekuńcze wspomaga, usamodzielnia, uwalnia ukryty potencjał, ułatwia realizację ludzkich aspiracji oraz wyposaża ludzi w nowe umiejętności i możliwości.

Państwa nordyckie różnią się od innych połączeniem wysokich standardów życia i stosunkowo równomiernym rozkładem dochodów (dochody są tu zazwyczaj wysokie, a różnice w ich poziomie stosunkowo małe w porównaniu z innymi państwami OECD). Kraje Europy Północnej inwestują w kapitał ludzki i opiekę już od wczesnego dzieciństwa w celu zapewnienia wysokiego standardu życia swoim obywatelom. To nie przeszkadza im w rozwoju konkurencyjnej gospodarki⁵ z jednej strony oraz osiąganiu niskich wskaźników ubóstwa i przestępstw, z drugiej⁶. Nordycka kombinacja hojnej polityki społecznej z innowacyjną, spełniającą wysokie standardy gospodarką, przyciąga uwagę mediów, ekspertów i szerokiej opinii publicznej. Rozwiązania i doświadczenia skandynawskie są bardzo często uważnie studiowane i dyskutowane. Traktowane są one nierzadko jako „najlepsze praktyki” (*best practices*), możliwy wzór do naśladowania przy rozwiązywaniu podobnych problemów społecznych i gospodarczych w innych częściach Europy i świata. Region ma potencjał, aby być światowym liderem innowacyjnych rozwiązań w sektorze zdrowotnym i społecznym – zwłaszcza w zakresie usług dla osób starszych, profilaktyce czy równości płci.

Idea i praktyka nordyckiej polityki równości płci

Wszystkie kraje nordyckie są uważane za bardzo równe społeczeństwa. Zapewniają one dobre standardy równości swoim obywatelom i jednocześnie utrzymują wysoki poziom wzrostu gospodarczego. Różną się one od innych państw połączeniem wysokich standardów życia i stosunkowo równomiernym rozkładem dochodów, co ilustruje współczynnik Corrado Giniego⁷. Współczynnik Giniego w krajach nordyckich i UE zawiera TA-

TABELA 1. *Współczynnik Giniego w krajach nordyckich i UE*

KRAJ	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Dania	—	0.25	0.24	0.24	0.24	0.25	0.25	0.27	0.27	0.28	0.28
Wyspy Owcze	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Grenlandia	0.33	0.34	0.34	0.31	0.33	0.33	0.34	0.33	0.33	0.34	—
Finlandia	0.26	0.26	0.26	0.26	0.26	0.26	0.26	0.26	0.25	0.26	0.26
Wyspy Alandzkie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Islandia	—	—	0.24	0.25	0.26	0.28	0.27	0.30	0.26	0.24	0.24
Norwegi	—	0.27	0.25	0.28	0.31	0.24	0.25	0.24	0.24	0.23	0.23
Szwecja	0.23	—	0.23	0.23	0.24	0.23	0.24	0.25	0.24	0.24	0.25
UE27	—	—	—	0.29	0.29	0.30	0.30	0.30	0.30	0.31	0.31

Źródło: INDIC107: *Gini Coefficient by Reporting Country*, <http://norden.statbank.dk/INDIC107> [dostęp 10.08.2014 r.].

Rodzi się tu pytanie – czym jest równość dla Skandynawów? Równe społeczeństwo oznacza wolność od wszystkich rodzajów przemocy związanej z płcią i innymi formami dyskryminacji. Równość płci oznacza, że kobiety i mężczyźni mają takie same prawa, obowiązki i możliwości we wszystkich dziedzinach życia. Zakłada ona równy podział władzy, opieki i wpływów. Chodzi również o aspekty jakościowe i zapewnienie, że wiedza i doświadczenie zarówno mężczyzn, jak i kobiet są wykorzystywane do promowania postępu we wszystkich dziedzinach życia społecznego i gospodarczego.

Szacunek, zrozumienie, tożsamość i jakość życia są podstawowymi wartościami, na których opiera się równość płci. W praktyce oznacza to, że kobiety i mężczyźni mają prawo do równej płacy za równą pracę i zarówno kobiety, jak i mężczyźni, mają możliwość łączenia pracy zarobkowej z rodzicielstwem. Ponadto zarówno kobiety, mężczyźni, jak i dzieci nie powinni być narażeni na przemoc w domu. Nordyckie kobiety nie mają dylematu: praca czy rodzina? Rodzice mogą przebywać rok lub

dłużej na płatnym urlopie rodzicielskim. Ojcowie są równymi partnerami w wychowywaniu dzieci⁸.

To, co wyróżnia kraje Północy na tle innych, to zaangażowanie na rzecz praw kobiet i równości płci. Równość płci jest częścią nordyckiej tożsamości i jest podstawowym filarem modelu polityki społecznej, mimo że jest on w każdym państwie nieco inny. Kraje skandynawskie mają w tej mierze ten sam pragmatyzm, jednak twierdzą, że jest jeszcze wiele do zrobienia, gdyż kobiety wciąż zarabiają mniej niż mężczyźni. Warto podkreślić, że kobiety są bardziej aktywne politycznie, gospodarczo i społecznie w Danii, Finlandii, Islandii, Norwegii i Szwecji niż w większości innych krajów. Stopa zatrudnienia kobiet jest tu wyższa niż w większości innych krajów⁹, a różnica w poziomie zatrudnienia kobiet i mężczyzn – niska. Statystyki za 2010 rok wskazują, że różnica ta wynosiła od 2,5 do 4,8 punktów procentowych. Ilustruje to TABELA nr 2.

TABELA 2. *Różnica w poziomie zatrudnienia kobiet i mężczyzn w krajach nordyckich*

Kraj/lata	2006	2007	2008	2009	2010
Dania	7.8	7.8	8.0	5.2	4.7
Finlandia	4.1	3.6	4.1	1.6	2.5
Islandia	7.3	8.3	7.7	3.5	3.9
Norwegia	6.2	5.5	5.1	3.9	4.0
Szwecja	4.8	4.7	4.9	4.0	4.8

Źródło: Tor Morten Normann, Elisabeth Rønning and Elisabeth Nørgaard, *Challenges to the Nordic Welfare State-Comparable Indicators*, Nordic Social-Statistical Committee 2014, Published by the Nordic Social-Statistical Committee (NOSOSCO); *Nordic Sustainable Development Indicators 2013*. Nordic Council of Ministers 2013, w: www.norden.org/sdindicators [dostęp 10.08.2014 r.].

W opinii Thedy Skocpol masowe zaangażowanie kobiet – matek na rynku pracy jest z jednej strony społecznym znakiem współczesnych czasów, a z drugiej jednym z ważniejszych czynników rozwoju współczesnego państwa dobrobytu¹⁰.

Inny ważny aspekt aktywności kobiet – to działalność polityczna. Nordyckie parlamenty i rządy mają wysoki stopień reprezentacji kobiet. W latach 70. w państwach Europy Północnej wprowadzono kwoty wyborcze, które uchodzą za symbol kobiecej niecierpliwości, ale i skuteczne narzędzie do zwiększenia reprezentacji kobiet w parlamencie¹¹. Dziś kraje te mają

Grzela jeden z najwyższych na świecie odsetek kobiet w parlamencie (TABELA 3) oraz na stanowiskach na szczeblu ministerialnym. Włączenie kobiet w proces politycznego podejmowania decyzji jest tam szczególnie wyraźne w dziedzinie parlamentarnej¹².

Państwa nordyckie wspierają kobiety w opiece nad małymi dziećmi. Dobre warunki do łączenia rodzicielstwa z pracą istnieją poprzez zapewnienie rozbudowanego systemu opieki w przedszkolach publicznych. Sytuacja ta osłabiła tradycyjny model rodziny z mężczyzną jako jedynym żywicielem rodziny, wzmocniła niezależność ekonomiczną kobiet i uniezależniła od instytucji małżeństwa. To doprowadziło do powstania modelu państwa przyjaznego kobietom oraz swoistego „sojuszu” między kobietami i państwem opiekuńczym. Jednym z rezultatów takiej polityki państwa jest stosunkowo niski wskaźnik ubóstwa wśród samotnych matek w porównaniu do krajów takich jak: Niemcy, Wielka Brytania i USA¹³. Ponadto udało się zrównoważyć wysoki poziom zatrudnienia wśród kobiet ze stosunkowo wysokim wskaźnikiem dzietności¹⁴.

W 2014 roku po raz pierwszy w historii jeden z krajów nordyckich osiągnął pełną równość wg *Nordic Labour Journal's Gender Equality Barometer*¹⁵. Po zmianie rządu jesienią 2013 roku w Norwegii wskaźnik ów wynosi 22 punktów (20 punktów jest potrzebnych do pełnej równości płci). Wskaźniki w poszczególnych krajach nordyckich ilustruje TABELA nr 4.

Raport Global Gender Gap 2014, który jest publikowany rokrocznie, począwszy od 2006 roku, przez World Economic Forum i mierzy równość płci w dziedzinie polityki, edukacji, zatrudnienia i zdrowia, wskazuje, że kraje nordyckie plasują się w czołówce klasyfikacji generalnej krajów o najwyższym wskaźniku równości płci. Islandia piąty rok z rzędu stoi na czele rankingu, Finlandia plasuje się na drugiej pozycji, wyprzedzając Norwegię (trzecia). Szwecja pozostaje na czwartej pozycji, a Dania piątej¹⁶. To czyni region nordycki najbardziej równym pod tym względem miejscem na świecie. „Kraje nordyckie nadal odgrywają główną rolę w eliminowaniu nierówności płci” – stwierdził Klaus Schwab, założyciel i prezes Światowego Forum Ekonomicznego. I dalej: „Równość płci jest tu bezpośrednio skorelowana z wysoką konkurencyjnością gospodarczą. Przykład nordycki pokazuje, że kobiety i mężczyźni muszą być traktowani jednakowo, jeśli kraj chce się rozwijać”¹⁷.

Europejski Instytut ds. Równości Kobiet i Mężczyzn opublikował indeks oceniający równość płci w poszczególnych państwach Unii Europejskiej. Oblicza się go w sześciu dziedzi-

TABELA 3. *Kobiety w parlamentach wybranych krajów świata**Równość płci
jako fundament...*

Lp.	KRAJ	IZBA NIŻSZA				IZBA WYŻSZA			
		Wybory	Liczba miejsc	Kobiety	% K	Wybory	Liczba miejsc	Kobiety	% K
1	Rwanda	9 2013	80	51	63,8%	9 2011	26	10	38,5%
2	Andora	4 2011	28	14	50,0%	—	—	—	—
3	Kuba	2 2013	612	299	48,9%	—	—	—	—
4	Szwecja	9 2010	349	157	45,0%	—	—	—	—
5	Seszele	9 2011	32	14	43,8%	—	—	—	—
6	Senegal	7. 2012	150	65	43,3%	—	—	—	—
7	Finlandia	4 2011	200	85	42,5%	—	—	—	—
8	Nikaragua	11. 2011	92	39	42,4%	—	—	—	—
9	Ekwador	2 2013	137	57	41,6%	—	—	—	—
10	RPA	5 2014	400	163	40,8%	5 2014	54	19	35,2%
11	Islandia	4 2013	63	25	39,7%	—	—	—	—
„	Hiszpania	11. 2011	350	139	39,7%	11. 2011	266	89	33,5%
12	Norwegia	9 2013	169	67	39,6%	—	—	—	—
13	Belgia	5 2014	150	59	39,3%	6 2010	71	28	39,4%
14	Mozambik	10. 2009	250	98	39,2%	—	—	—	—
15	Dania	9 2011	179	70	39,1%	—	—	—	—

Źródło: Ranking został sporządzony przez Unię Międzyparlamentarną. Oceniono 188 krajów. Dane w tabeli (jest to pierwsza „15”) odzwierciedlają stan na 01.06.2014 r. Więcej zob.: <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm> [dostęp: 28.07.2014 r.].

nach, takich jak: praca (m.in. poziom zatrudnienia dla każdej z płci, średnia ilość lat pracy, struktura zatrudnienia), sytuacja ekonomiczna (m.in. zarobki, ryzyko ubóstwa), nauka (m.in. poziom wykształcenia, kształcenie ustawiczne), czas (m.in. poświęcany dzieciom oraz obowiązkom domowym), uczestnictwo we władzach (m.in. reprezentacja parlamentarna, ministerialna, w zarządach spółek) i zdrowie (m.in. spodziewana długość życia). Jak wynika z indeksu, Szwecja jest najbardziej rozwiniętym krajem unijnym pod względem równości kobiet i mężczyzn. Kraj ten zdobył 74,3 punktu na 100 możliwych. Średnia dla całej Unii Europejskiej to zaledwie 54. Kraj „trzech koron” najlepiej wypadł w obszarze zdrowia, uzyskując 93,1 punktu. Autorzy raportu podkreślają szwedzkie inicjatywy mające na celu zwiększenie równości między płciami (m.in. ustawa przeciw dyskryminacji z 2008 roku czy utworzenie biura ds. równości). Szczególnie chwalone są inicjatywy instytucji państwowych promujące równość płci¹⁸.

Grzela Odpowiedź na pytanie, dlaczego krajom nordyckim udało się osiągnąć tak wysoki wskaźnik równouprawnienia, nie jest jednoznaczna. Wśród często wymienianych czynników są, takie jak: sekularyzacja, siła partii socjaldemokratycznych, idea i praktyka państwa opiekuńczego, wejście na rynek pracy dużej liczby kobiet i boom edukacyjny w latach 60. oraz obowiązujący system wyborczy. Historycznie rzecz ujmując, kraje nordyckie zyskały przewagę, dając kobietom prawo głosu wcześniej niż inne państwa (Szwecja w 1919 roku, Norwegia w 1913 roku, Islandia i Dania w 1915 roku, Finlandia w 1906 roku). W ocenie niektórych naukowców egalitarność nordycka może mieć związek z popularyzacją piśmiennictwa, reformacją i powszechnym obowiązkiem edukacji oraz z obowiązującą religią¹⁹. Luteranie, sprzeciwiając się kościołowi katolickiemu, akcentowali prawo jednostki do równego traktowania, co otworzyło drzwi do popularyzacji idei praw kobiet. Luterkańskie kościoły państwowe w Islandii, Danii, Finlandii, Szwecji i Norwegii od połowy XX wieku mają kobiety – księży. W szwedzkim kościele arcybiskupem jest kobieta²⁰. Z drugiej strony mieszkańcy regionu nordyckiego nie opierają swoich poglądów na doktrynie kościoła, lecz na świeckiej ocenie moralności. Dlatego też uznaje się tam prawo do doświadczeń seksualnych i wolności reprodukcyjnej. Dziewczęta i chłopcy dowiadują się o antykoncepcji w szkole, a środki antykoncepcyjne są łatwo dostępne²¹. Kobiety mogą się poddać aborcji z jakiegokolwiek powodu i nie jest to problem kontrowersyjny politycznie. Kobiety w Danii, Szwecji, Norwegii i Grenlandii mają do tego nieograniczone prawo. W efekcie Grenlandia ma najwyższy wskaźnik aborcji w regionie – równy liczbie porodów. W Szwecji liczba aborcji odpowiada jednej trzeciej narodzin w tym kraju, w Danii i Norwegii zaś jest to jedna czwarta. Na Wyspach Owczych, Alandzkich, Islandii i Finlandii wymaga to szczegółowych wskazań medycznych lub zaistnienia przyczyn społecznych, przemawiających za aborcją, więc liczby tych zabiegów są stosunkowo niskie. Na Wyspach Owczych są tylko cztery aborcje na 100 urodzeń (4%), podczas gdy w Finlandii i Islandii liczba aborcji stanowi 20% urodzeń²².

Institucjonalizacja polityki równości płci w regionie nordyckim

Kraje nordyckie wdrażają zasadę równości płci nie tylko w ramach ich polityk wewnętrznych, ale także od wielu lat rozwijają współpracę w tym zakresie²³. W grudniu 1974 roku, Nordycka Rada Ministrów (NRM) zdecydowała, że wszystkie

rządy nordyckie muszą wyznaczyć osobę do współpracy z innymi rządami w kwestii równości płci. NRM pracuje zatem od 40 lat na rzecz poprawy równości płci. Celem tych starań jest uczynienie z regionu nordyckiego najlepszego pod tym względem miejsca na świecie i jednocześnie wzoru dla innych krajów. Mają one m.in. na celu stworzenie rodzicom warunków do pogodzenia pracy z obowiązkami rodzinnymi. W tej dziedzinie funkcjonują unikalne rozwiązania dotyczące m.in. łączenia pracy z rodzicielstwem, czy gwarancje zapewniające jednakowy dostęp dla kobiet i mężczyzn do stanowisk wszystkich szczebli w gospodarce i polityce oraz jednakowych zarobków za tę samą pracę. System współpracy państw nordyckich w zakresie równouprawnienia płci istnieje od 1987 roku, kiedy to ustanowiono Nordycką Radę Ministrów ds. Równości Płci. Jej aktywność przejawia się m.in. w działaniach na rzecz zwiększenia reprezentacji kobiet w polityce, wyeliminowania „szklanego sufitu”, zmodyfikowania tradycyjnego modelu rodziny – tak, aby każdy z rodziców korzystał z tych samych możliwości pracy zarobkowej (inwestowanie w przedszkola i placówki edukacji publicznej stanowi jeden z przykładów); urlopy rodzicielskie i różne próby zwiększenia zaangażowania ojców w wychowanie dzieci.

Powstał Nordycki Instytut ds. Równości Płci (NIKK), który jest dla Nordyckiej Rady Ministrów najważniejszym źródłem wiedzy i pomocnym narzędziem do wdrażania nordyckiego programu współpracy w dziedzinie równości płci. NIKK inicjuje, koordynuje i realizuje projekty, które koncentrują się na wspieraniu równości płci.

Promocją równości płci zajmują się także związki zawodowe, które są i silne i rozbudowane w tych krajach²⁴.

Nordycka polityka równości płci w praktyce oznacza, że zasada równości płci musi być uwzględniona i włączona do wszystkich dziedzin polityki. Współpraca krajów nordyckich w dziedzinie równości płci prowadzona jest obecnie w ramach 4-letniego programu Gender Equality Creates Sustainable Societies obejmującego lata 2011–4. Przyjęty on został przez Radę Ministrów ds. Równości Kobiet i Mężczyzn (MR-JÄM) 18 października 2010 roku na sesji Rady Nordyckiej. W dokumencie czytamy, iż celem współpracy nordyckiej w zakresie polityki równości płci jest opracowanie *gender mainstreaming*²⁵ jako metody postępowania we wszystkich dziedzinach oraz uczynienie z niej strategicznego narzędzia poprawy pracy w zakresie równości. Priorytetowymi tematami współpracy nordyckiej w zakresie równości płci są:

- Grzela
1. równość na rynku pracy,
 2. równość w edukacji,
 3. płeć, pochodzenie etniczne i równość,
 4. zero tolerancji dla przemocy ze względu na płeć.

Nordycka Rada Ministrów składa coroczne sprawozdanie parlamentarzystom Rady Nordyckiej z sytuacji w zakresie równości w całym regionie²⁶.

Równość płci – podstawą zrównoważonego rozwoju krajów nordyckich

Osiągnięcie zrównoważonego rozwoju to dla Skandynawów ambitny i konieczny cel. „Zrównoważony rozwój musi być stałą cechą wszystkich wspólnych działań nordyckich” – podkreślał Dagfinn Høybråten — Sekretarz Nordyckiej Rady Ministrów podczas konferencji poświęconej temu zagadnieniu w Umeå we wrześniu 2013 roku. I dalej: „Nie ma alternatywy: musimy poprawić dobrostan i jakość życia w skali globalnej i zabezpieczyć zdolność Ziemi do podtrzymywania życia w całej jego różnorodności”²⁷.

Kraje nordyckie z sukcesem wdrożyły zasady zrównoważonego rozwoju społecznego na wczesnym etapie kształtowania państwa. Dzięki nim udało się stworzyć, doceniany na całym świecie, model państwa dobrobytu – opartego na demokracji, równości, otwartości, poszanowaniu praw człowieka, sprawiedliwości, równouprawnieniu, dobrej administracji, niskim poziomie korupcji, promowaniu zdrowia i dobrego samopoczucia. Kraje nordyckie mają zbieżne poglądy na temat kluczowych kwestii społecznych i gospodarczych. Ich wspólnym celem jest także promowanie zasad zrównoważonego rozwoju zarówno w najbliższym otoczeniu, jak i w perspektywie globalnej. Stąd też Nordycka Rada Ministrów w sierpniu 2013 roku przyjęła strategię zrównoważonego rozwoju, w której zawarto ogólne wytyczne na najbliższe lata²⁸. Jest ona nadrzędnym i międzysektorowym dokumentem, określającym ramy prac NRM. Dokument ten koncentruje się na dziedzinach, w których kraje skandynawskie mają wspólne interesy i wyzwania, i które dają duże możliwości propagowania zasad zrównoważonego rozwoju. Jej ogólnym celem jest stopniowe przekształcanie państw regionu w bardziej zrównoważone społeczeństwa dobrobytu. NRM chce obecnym i przyszłym pokoleniom zapewnić bezpieczne, zdrowe i godne życie. Ponadto chodzi o ukształtowanie w społeczeństwie wysokiego stopnia świadomości na temat środków

i procesów, które prowadzą do zrównoważonego rozwoju. Stąd też Nordycka Rada Ministrów promuje współpracę w kierunku osiągnięcia wysokiego poziomu zatrudnienia, zielonego wzrostu i zwiększonej konkurencyjności.

Zrównoważony rozwój i nordyckie państwo opiekuńcze idą w parze. Krajom skandynawskim w dużej mierze udało się pogodzić ambitne cele w zakresie ochrony środowiska, wysoki poziom dochodów, wzrost gospodarczy, stabilne gospodarki krajowe i dobrobyt społeczny. Spójność społeczna, zdrowie publiczne, skuteczny system ubezpieczeń społecznych, zdrowe środowisko pracy, umowy regulujące płace i warunki zatrudnienia, opieka społeczna i zdrowotna, wysoki poziom uczestnictwa w rynku pracy, a także ochrona środowiska – to nośniki rozwoju, jakości życia i bezpieczeństwa obywateli w krajach nordyckich. Państwa te zbudowały swoje modele socjalne na wspólnej woli politycznej, która z kolei stworzyła silną spójność społeczeństwa.

Ekspertka w zakresie równości płci – Charlotte Kirkegaard z duńskiej firmy Unisex Progress, promująca strategię równości płci w sektorze publicznym i prywatnym, stwierdziła, iż „zrównoważony rozwój musi obejmować perspektywę obu płci. Jeśli brakuje perspektywy populacji połowy świata, nie ma możliwości znalezienia odpowiednich rozwiązań, aby osiągnąć cele”²⁹. Ta nieodosobniona opinia przekłada się na stanowisko krajów nordyckich, które zgodnie podkreślają, że zrównoważony rozwój nie może zostać osiągnięty bez równości kobiet i mężczyzn. Równe prawa dla kobiet i mężczyzn są kluczem do postępu społecznego i gospodarczego. Społeczne i ekonomiczne nierówności, dotyczące kobiet, są przeszkodą do wzrostu i rozwoju gospodarczego na świecie – taki wniosek został zgłoszony podczas seminarium zorganizowanego przez Nordycką Radę Ministrów w ramach Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. Zrównoważonego Rozwoju Rio+20 w czerwcu 2012 roku. Podczas spotkania, Sarah Cook z Instytutu Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju Społecznego mówiła: „włączenie kobiet w rynek pracy ma kluczowe znaczenie dla rozwoju gospodarczego [...]. Tak więc nie ma uzasadnienia dla dalszej nierówności, nawet w kategoriach ekonomicznych”³⁰.

„Równość płci jest siłą napędową dobrobytu i zrównoważonego rozwoju. Równość płci i równość szans to warunki dla zdrowych gospodarek, spójności społecznej i zrównoważonego podejścia do zmian klimatu [...] We wszystkich przyszłych działaniach, uczestnicy Szczytu zobowiązują się do włączenia zasad

Grzela polityki równości płci” – takie zobowiązanie podjęli uczestnicy Szczytu Nordyckiego w Kopenhadze w lutym 2009 roku. W końcowej Deklaracji znalazło się ponadto szereg konkretnych zaleceń w dziedzinie równości płci i zmian klimatu. W tym zobowiązanie, by w szerszym niż dotychczas stopniu włączyć kobiety w proces podejmowania decyzji na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym, w przedsiębiorstwach publicznych i prywatnych³¹.

Zakończenie

Równość płci jest kluczowym elementem tożsamości nordyckiej i jednym z fundamentów zrównoważonych społeczeństw krajów Północy. Nie ma jednego czynnika, który można wskazać jako ułatwienie lub ograniczenie równości płci w krajach nordyckich. Procesy instytucjonalizacji, które zostały uruchomione „z góry” są połączone z mobilizacją kobiet „od dołu” i stanowią ważne czynniki w promowaniu równości płci. Aktywność kobiet, system opieki nad dziećmi i polityka równości płci, nie tylko odgrywają kluczową rolę w relacjach obu płci, ale także mają znaczenie dla ogólnego rozwoju nordyckich państw dobrobytu, między innymi poprzez pozytywny wpływ na rozwój instytucji politycznych. Byłoby więc mylące stwierdzenie, że prawa kobiet i kwestie płci to puste hasła, zajmujące mało znaczące miejsce w polityce krajów nordyckich. Jest raczej odwrotnie. Kobiety stanowią potencjalną siłę polityczną, która ma wpływ na skuteczność instytucji państwowych.

Celem polityki równości płci jest zapewnienie, że kobiety i mężczyźni korzystają z takich samych szans, praw i obowiązków we wszystkich dziedzinach życia. Wprowadzenie modelu państwa dobrobytu i uchwalenie przepisów dotyczących równouprawnienia pozwoliło krajom nordyckim osiągnąć wiele celów w tym zakresie. W kontekście globalnym kraje te służą jako model dla polityki *gendere quality*. Wciąż jednak dużo pozostało do zrobienia. Na przykład rynek pracy i sektor edukacji są nadal podzielone ze względu na płeć, a stanowiska kierownicze pozostają zdominowane przez mężczyzn. Dziś mężczyźni inaczej widzą swoją rolę w opiece nad dziećmi i w zakresie prac domowych, nie mniej jednak to kobiety nadal są odpowiedzialne za większość z domowych obowiązków. Ponadto występują dwa poważne problemy, które nie zostały rozwiązane w Skandynawii to: handel ludźmi w celu prostytucji oraz przemoc wobec kobiet i dzieci³².

TABELA 4. *Barometr równości płci wg «Nordic Labour Journal» w krajach nordyckich*

Równość płci jako fundament...

Kraj	Punkty w 2014r.	Zmiana w stos. do 2013r.
Dania	16	- 1
Finlandia	8	+1
Islandia	8	- 10
Norwegia	22	+13
Szwecja	10	-
Region nordycki	64	+3

Źródło: <http://www.nordiclbourjournal.org/i-fokus/gender-equality-2014/article.2014-03-03.5080958838> [dostęp 10.08.2014 r.].

Równouprawnienie, chociaż nie jest obecnie najgorętszym tematem politycznym, z pewnością będzie jako problem wracało do publicznej debaty. Problem ten należy widzieć w szerszym kontekście – w okresie globalizacji, ogólnego kryzysu ekonomicznego i rosnącej aktywności organizacji feministycznych. Polityka równości płci pozostaje aktualna w programach politycznych i w debacie publicznej w wielu krajach, ale tylko niewielkim z nich udało się z sukcesem wdrożyć jej zasady.

PRZYPISY

1. Cyt. za: http://www.equalclimate.org/en/whats_being_done+/greenland/ [dostęp: 30.07.2014 r.].
2. *Beijing Declaration and Platform for Action*, The Fourth World Conference on Women, Having Met in Beijing from 4 to 15 September 1995.
3. Else Roesdahl, *Historia Wikingów*, Marabut 1996, passim; *The Role of Women in Viking Society*, <http://www.hurstwic.org/history/articles/society/text/women.htm> [dostęp: 30.07.2014 r.].
4. Szerzej zob.: W. Nowiak, *Nordycki model «welfare state» w realiach XXI wieku. Dylematy wyboru i ewolucja systemu w społeczeństwach dobrobytu – wnioski praktyczne*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2011; M. Daly, *Welfare*, Polity Press, Cambridge 2011; M. Castells, P. Himanen, *Spółczesność informacyjna i państwo dobrobytu*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2009; T.S. Edvardsen, B. Hagtvet [red.], *Nordycki model demokracji i państwa dobrobytu*, PWN, Warszawa 1994.
5. Na 148 ocenianych krajów świata w 2013 roku państwa regionu nordyckiego zajęły następujące miejsca: Finlandia – 3, Szwecja – 6, Norwegia – 11, Dania – 15, Islandia – 31. Klaus Schwab, *The Global Competitiveness Report 2013–2014*, World Economic Forum 2013.

- Grzela
6. *Nordic Sustainable Development Indicators 2013*, Nordic Council of Ministers 2013, w: www.norden.org/sdindicators [dostęp: 10.08.2014 r.].
 7. Współczynnik Giniego jest najpowszechniej stosowanym narzędziem badania nierówności. Współczynnik przyjmuje wartości z przedziału [0; 1]. Przy czym 0 odzwierciedla pełną równość, a 1 oznacza pełną nierówność. Współczynnik Giniego należy interpretować w ten sposób, że im jest wyższy, tym nierówności w dochodach w danym kraju są większe.
 8. Anita Nyberg, „Gender Equality Policy in Sweden: 1970s–2010s”, *Nordic Journal of Working Life Studies* Volume 2, Number 4, November 2012, s. 67–84.
 9. W 2012 roku wynosiła ona w grupie wiekowej 15-64 w Danii 70%, Finlandii 68,2%, Islandii 78,5%, Norwegii 73,8% i Szwecji 71,8% (w Polsce dla porównania wynosiła ona 53,1%). Dane za: OECD, http://www.oecd-ilibrary.org/employment/employment-rate-of-women_20752342-table5 [dostęp: 10.08.2014 r.]. W 2013 roku zaś wg Eurostatu w grupie wiekowej 20–64 wskaźniki te wynosiły dla Danii 72,4%, Finlandii 71,9%, Islandii 79,5%, Norwegii 77,1%, Szwecji 77,2% (Polska 57,6%), zob.: *Employment Rate by Sex, Age Group 20–64*, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do;jsessionid=9ea7d07d30e8de8926fe08094a57bf7384600396edb6.e34OaN8PchaTbyoLc3aNchuNazuMeo?tab=table&plugin=1&pc-code=t2020_10&language=en [dostęp: 10.08.2014 r.].
 10. Cyt. za: S. Golinowska, „Przyszłość państwa opiekuńczego i systemu zabezpieczenia społecznego”, *Polityka Społeczna* 11/12/2005, s. 3.
 11. Drude Dahlerup, *Quotas – A Jump to Equality? The Need for International Comparisons of the Use of Electoral Quotas to obtain Equal Political Citizenship for Women*, Paper prepared for workshop hosted by International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA) on 25 September 2002 in Jakarta, Indonesia; Drude Dahlerup, Lenita Freidenvall, *Quotas as a «Fast Track» to Equal Political Representation for Women*, Paper presented at the IPSA World Congress, Durban, South Africa, June 29 to July 4, 2003 and in the present updated version at the APSA Annual Meeting in Philadelphia, August 28 to 31, 2003.
 12. *Global Database of Quotas for Women*, <http://www.quotaproject.org/country.cfm?SortOrder=Country> [dostęp 04.09.2014 r.].
 13. *Poverty, Single Mothers and Mobility*, <http://familyinequality.wordpress.com/2012/02/27/poverty-single-mothers-and-mobility/> [dostęp 10.08.2014]; *Nordic Sustainable Development Indicators 2013*. Nordic Council of Ministers 2013, w: www.norden.org/sdindicators [dostęp 10.08.2014 r.].
 14. W 2014 roku wynosi on: w Norwegii 1,86; Danii 1,73; Grenlandii 2.06; Finlandii 1,73; Islandii 1.88; Szwecji 1,88. Dane za: *The World*

- Factbook*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2127rank.html> [dostęp: 10.08.2014 r.].
15. Barometr odzwierciedla równowagę płci w 24 różnych stanowiskach władzy w społeczeństwach nordyckich (m.in. głowy państw, premierzy i ministrowie, prezesi sądów najwyższych, szefowie banków centralnych, arcybiskupi, komisarze policji i dowódcy naczelni, przywódcy największych związków zawodowych i organizacji pracodawców). Każde stanowisko piastowane przez kobietę otrzymuje określoną liczbę punktów. I tak np. szef rządu – 5 pkt, minister finansów – 3, minister spraw zagranicznych – 2, lider związków zawodowych – 4. Zob.: *Norway Lifts Nordic Gender Equality*, <http://www.nordiclabourjournal.org/i-fokus/gender-equality-2014/article.2014-03-03.5080958838> [dostęp: 10.08.2014 r.].
 16. *The Global Gender Gap Report 2014*, <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2014/rankings/> [dostęp 25.10.2015].
 17. Cyt. za: <http://www.weforum.org/news/nordic-countries-top-gender-gap-index-while-france-slips-and-us-climbs?news=page> [dostęp: 30.07.2014 r.].
 18. *Gender Equality Index Report*, European Institute for Gender Equality, 2013, <http://eige.europa.eu/apps/gei/content/Gender-Equality-Index-Report.pdf> [dostęp 10.08.2014 r.].
 19. Amir Shoham, Snunith Shoham, Miki Malul, *Society's Level of Literacy: A Cross Cultural Study*, Issues in Informing Science and Information Technology, Tom 8, 2011, s. 259 i n.
 20. Bertil E. Gärtner, Carl Strandberg, The Experience of the Church of Sweden, w: <http://www.womenpriests.org/classic/gartner.asp> [dostęp 29.07.2014].
 21. Lynn Stuart Parramore, Why Scandinavian Women Make the Rest of the World Jealous, October 31, 2013, <http://blogs.reuters.com/great-debate/2013/10/31/why-scandinavian-women-make-the-rest-of-the-world-jealous/> [dostęp: 10.08.2014 r.].
 22. Dane za: <http://www.norden.org/en/the-nordic-region/population> [dostęp 10.08.2014 r.].
 23. Minna Seikkula, Mapping the Field of Gender Equality in the Nordic Countries, NIKK, http://www.nikk.no/wp-content/uploads/NIKKpub_%C3%B6vriga_Mapping-the-field-Seikkula.pdf [dostęp: 10.08.2014 r.].
 24. *Promoting Gender Equality – A Resource Kit for Trade Unions*, http://www.workinfo.com/free/links/gender/cha_1.htm [dostęp: 28.07.2014 r.].
 25. *Gender mainstreaming*, polega na (re)organizacji, poprawie, rozwoju i ewaluacji procesów decyzyjnych po to, aby umożliwić osobom obojga płci biorącym udział w życiu politycznym równoważne spojrzenie na kobiety i mężczyzn we wszystkich dziedzinach i na wszystkich płaszczyznach. strategia polityczna na rzecz równego

- Grzela* traktowania kobiet i mężczyzn. Polega na włączeniu zasady równości szans kobiet i mężczyzn w główny nurt polityki, <http://www.unwomen.org/en/how-we-work/un-system-coordination/gender-mainstreaming> [dostęp: 05.12.2013].
26. *Gender Equality Creates Sustainable Societies*, <http://www.norden.org/en/publications/publikationer/2010-786> [dostęp: 05.12.2013 r.].
 27. Cyt. za: <http://www.norden.org/en/news-and-events/news/sustainability-a-must-for-the-nordic-region> [dostęp: 05.12.2013 r.].
 28. Współpraca na rzecz zrównoważonego rozwoju została zainicjowana przez premierów krajów nordyckich w 1998 roku. Pierwsza strategia w tym zakresie weszła w życie w 2001 roku i od tego czasu była zmieniana regularnie. Aktualna strategia jest czwartą nordycką strategią zrównoważonego rozwoju.
 29. *Green Growth is Also a Gender Issue*, Green Growth Web Magazine, http://nordicway.org/2013/12/green-growth-also-gender-issue/#.U-On4eN_uil [dostęp: 30.07.2014 r.].
 30. Cyt. za: <http://www.norden.org/en/news-and-events/news/equal-rights-is-sustainability> [dostęp: 02.09.2014 r.].
 31. *Nordic Summit Declaration*, Nordic Council of Ministers, 2 February 2009 Copenhagen.
 32. Zob.: <http://www.norden.org/en/about-nordic-co-operation/areas-of-co-operation/gender-equality/gender-equality-in-the-nordic-region> [dostęp: 05.05.2013 r.].
 33. Islandia zanotowała duży spadek po wyborach w 2013 roku.
 34. 100 pkt dla całego regionu oznacza pełną równość. Przy obecnej prędkości cały region nordycki osiągnie pełną równość płci – mierzoną *Nordic Labour Journal's Gender Equality Barometer* w 2035.